

Epitaphium scientiae politicae in Universitate Oeconomica Pragensi

Na sklonku minulého roku slavila katedra politologie na Fakultě mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze třicet let své polistopadové existence. Obdobně jako česká společnost, byť o pár týdnů dříve, oslavila třicet let svobody. Tato souslednost není nikterak náhodná. Svobodné poměry umožňují svobodu poznání, avšak každé svobodné společnosti zároveň hrozí, že bez průběžné a kritické reflexe svých problémů se svoboda snadno zvrhne v chaos. Lidé se pak svobody rádi opět vzdají ve prospěch nějakého poručníka (abychom užili Kantova pojmu).

Současné vedení fakulty se bohužel rozhodlo katedru (v rámci reorganizace) zrušit, a proto od 1. ledna 2021 přestane existovat. Spolu s katedrou mizí z VŠE i obor politologie. Katedra politologie na VŠE se řadí (společně s katedrami na Karlově a Masarykově univerzitě) mezi nejstarší polistopadová politologická pracoviště u nás. VŠE brzy získala práva habilitačního a profesorského řízení, která dnes mohou probíhat pouze na čtyřech (respektive třech) českých univerzitách. Vedení fakulty se rozhodlo ukončit i je. Akademický senát tato rozhodnutí posvětil. Dopršení jednatřiceti let věku, které je zároveň završením existence katedry, si zaslouží ohlédnutí a zhodnocení.

Zakladatelskou osobností politologie na VŠE byl profesor Jan Škaloud (1929–2013), který začal katedru budovat spolu s politickým sociologem a celoživotním optimistou, profesorem Emanuele Peckou (1932–2019). Oba se tak vraceli ke své práci po dvaceti letech normalizačního mlčení. Profesor Škaloud, autor jednoho z prvních *Úvodů do politologie*, který stihl vydat ještě v roce 1969 (druhého vydání jsme se dočkali až v roce 1994), také výrazně přispěl k profesnímu stmelování české politologické obce jako dlouholetý předseda České společnosti pro politické vědy (ČSPV). Rozvoji oboru ale přispěl rovněž napojením na světovou politologii. Byl například aktivním účastníkem kulatého stolu Mezinárodní politologické asociace (*International Political Science Association*, IPSA) v roce 1969 (za účasti Karla Deutsche), který představoval na dlouhých dvacet let poslední svobodné setkání se světovou politologií. Jan Škaloud byl v roce 1994 a 1997 zvolen do výkonného výboru IPSA. Stál také u zrodu Středoevropské politologické společnosti (*Central European Political Science Association*, CEPASA).

V roce 2003 převzala funkci vedoucí katedry profesorka Vladimíra Dvořáková, která byla v roce 2000 rovněž zvolena do výkonného výboru IPSA. Málodky dokáže malá země

na tak dlouho udržet mandát v takto významné profesní organizaci. V letech 2003 až 2006 zastávala profesorka Dvořáková pozici viceprezidentky této organizace a v letech 2014 až 2018 pracovala jako koeditorka časopisu *World Political Science*, jehož vydavatelem je právě IPSA. Z iniciativy profesora Škalouda vznikl odborný časopis ČSPV *Politologická revue*, kterou zakládala a po dvacet let vedla (1994 až 2014) také Vladimíra Dvořáková, poté převzal šéfredaktorství Jan Němec (2015 až 2018), další dlouholetý pracovník katedry. Na katedře politologie vznikl i další odborný časopis *Současná Evropa a Česká republika* (dnes již pouze *Současná Evropa*), který je odborně zaměřen na problematiku mezinárodních vztahů a který přiváděla na svět opět profesorka Dvořáková. V roce 2015 jsem ji vystřídal na pozici vedoucího katedry.

Katedra politologie si vybuodovala a udržela – v rychle rostoucí konkurenci politologických pracovišť – solidní pedagogickou i badatelskou úroveň. Za třicet let své existence byla hlavním řešitelem sedmi výzkumných projektů GAČR, byla součástí několika mezinárodních výzkumných projektů (včetně evropského projektu excellence), vyprodukovala více než padesát článků v impaktovaných či „scopusových“ časopisech a necelou padesátku monografií, uspořádala řadu domácích i zahraničních konferencí.

Mezi profilovými tématy katedry postupně nacházíme vedle – pro politologii „povinného“ zkoumání demokratizace, v podání katedry především se zaměřením na Latinskou Ameriku a post-komunistickou střední Evropu, a samozřejmě filosofických základů oboru – celou řadu klíčových politologických témat, ale i mnohé mezioborové problémy a přístupy. Zmiňme problematiku krajní pravice, volebních systémů, parlamentarismu, ústavního práva, korupce, lobbingu a dobré praxe ve veřejné správě, dále témata občanské společnosti, občanského vzdělávání, procesy evropeizace, problematiku proměn veřejné sféry, anebo mezioborová environmentální témata.

Katedrou prošla celá řada významných osobností, které formovaly českou polistopadovou politologii a z nichž některé stály u zrodu oboru i na jiných pracovištích. Za všechny uvedme profesorky Lenku Rovnou, Blanku Říčovou, či již zmiňovanou Vladimíru Dvořákovou a profesory Michala Klímu, Jana Rataje a Petra Šauera. Na katedře dlouhodobě působili i mnozí další spolupracovníci. Zmiňme pouze kmenové pracovníky (docenty či odborné asistenty) Janu Reschovou, Vladimíra Proroka, Aleš Lisu, Petra Vymětala, Jana Němce, Antonína Dvořáka, Alenu Hadrabovou, Milana Luptáka a Kamila Fleissnera. V devadesátých letech zde několik let přednášel pozdější předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský. S katedrou rovněž dlouhodobě spolupracovala celá řada odborníků z praxe. Zapomenout nesmíme ani na sekretářky katedry, bez kterých by duch katedry snadno povadl. Především na nejdéle sloužící, nezdolnou a výborně zorientovanou (orientační běžkyni) Mílu Zmekovou, kterou po jejím odchodu vystřídala vždy laskavá, dnes již bohužel zesnulá Renáta Oktábec. Nakonec vzpomeňme na poslední sloužící tajemnici katedry Evu Bobkovou, vždy odhodlanou zasadit se za dobré jméno i záchranu katedry politologie na VŠE.

Katedra žila i bohatým akademicko-spoločenským životem. Po mnohá léta organizovala letní školy (s účastí exkluzivních hostů). Uspořádala desítky diskusních seminářů a přednášek

se zajímavými hosty (v posledních letech to byly tzv. Politologické VŠEstrannosti). Nechyběla ani pravidelná neformální setkání se studenty i absolventy. V roce 2010 byl našimi studenty založen *Klub mladých politologů*, kterému katedra poskytovala zázemí i kolegiální výpomoc. Spolupráce s *Klubem* a podpora spolkových aktivit našich studentů byly pro mnohé z nás vítaným zadostiučiněním a vzácným osmyslněním našich pedagogických snah. Nelze zapomenout ani na pravidelné kratochvilné poznávací výlety, především do brdských lesů, které probíhaly zpravidla pod záštitou našeho kolegy, trampingem odkojeného „podnáčelníka“ Aleše Lisy.

Doktorské studium politologie bylo otevřeno od samého vzniku fakulty, od roku 2006 pak katedra zajišťovala také magisterské a bakalářské studium. Katedra obsluhovala celoškolský předmět *Úvod do politologie*, později celofakultní předmět *Komparace politických systémů*. Vznikla vedlejší specializace *Politologie*, jíž prošly stovky studentů ze všech fakult VŠE. Velmi oblíbená byla i vedlejší specializace *Anglo-americká studia* v angličtině. V současné době katedra stále ještě zajišťuje vedlejší specializaci *Lobbing a rozhodovací procesy*.

„Politologickou“ zajímavostí VŠE je přežívání inženýrského titulu, který je v oblasti sociálně vědního vzdělávání (tedy nejen politologického, ale i ekonomického) kuriózním historickým residuem, jež však do značné míry ilustruje – oproti západnímu diskursu odlišné – postavení sociálních věd. Studium politologie na VŠE ale mělo i svá významnější specifika. Studium předpokládalo dobrou orientaci v matematice, která byla součástí přijímací zkoušky, a bylo navázáno na celoškolský ekonomický základ. Ačkoli jsme takové zaměření považovali za výhodu, realita nás postupně vyváděla z omylu. Jakkoli smysluplné (z hlediska západní civilizační zkušenosti) se může propojení studia politologie a ekonomie zdát, zájem o tento typ studia nebyl nikdy masový. Díky nastupujícímu demografickému poklesu postupně klesaly počty uchazečů a bez dostatečné podpory fakulty v těchto obtížných časech se obor nepodařilo udržet.

Ačkoli střeoevropské intelektuální dědictví (a postkomunistické zvláště) přiřazuje bádání o politice do oblastí duchovních či humanitních věd, bylo v jistém smyslu logické a západně-liberální orientaci naší země (přeci jen!) dokládající, že se zájem o zkoumání politiky bezprostředně po listopadu 1989 institucionalizoval právě na VŠE. Anglický název VŠE totiž zní *University of Economics* a mnozí z nás se rádi nechávali opájet útěšnou představou, že by VŠE mohla jít ve šlépějích prestižní *London School of Economics and Political Science* (LSE). Jakkoli se takováto analogie nabízela jako uskutečnitelný a velmi smysluplný ideál, dnes se bohužel tato možnost jeví jako nedostupná, ba vpravdě iluzorní.

Stále však platí, že se na VŠE vzdělávala a vzdělává značná část naší ekonomické elity (stejně jako se na LSE vzdělává značná část britských ekonomických elit) a součástí západní liberální kultury je zkušenost, že ekonomicky aktivní střední třídy jsou hlavními hybateři nejen ekonomických změn, ale také změn politických. Politicky gramotná a liberálním i demokratickým principům oddaná střední třída tvoří jádro občanské společnosti (civil society) a představuje tak nejspolehlivější záruku udržitelnosti liberálních a demokratických poměrů.

Konec samostatné katedry (a oboru) politologie na naší přední ekonomické univerzitě je proto do jisté míry zarmucují a vzbuzuje obavy. Jak totiž tvrdí nestor západní sociální vědy Immanuel Wallerstein, politologie plní ve vztahu k demokratickému vládnutí stejnou funkci, jakou plní ekonomie ve vztahu k tržnímu hospodářství. Bez pevně etablovaného politologického (a ekonomického) bádání (i výuky) není prakticky možné strážlivě rozumět, hodnotit a případně napravovat stav naší demokracie (a ekonomiky). A protože ekonomika a politika jsou natolik spjité nádoby, je nesmyslné ba škodlivé trvat na přísném analytickém oddělení výzkumných oblastí na ekonomiku a politiku, nýbrž je třeba ekonomiku i politiku zkoumat, hodnotit, reformovat (a také o nich studenty vzdělávat) ve vzájemných vazbách a souvislostech.

Katedra politologie na VŠE měla svého ducha. Za těch třicet let jí prošly stovky až tisíce studentů. S mnohými z nich se setkáváme dodnes, působí na zajímavých, různorodých, společensky prospěšných a často velmi prestižních pracovních pozicích ve veřejném i soukromém sektoru a dokazují, že studijní přístup propojující ekonomiku a politiku nesl také u nás své ovoce.

Podstatně méně potěšující je však současný stav české demokracie, která je nakažena – v jistém smyslu znovu se usazujícím – dědictvím komunismu, které se po listopadu 1989 projevuje překvapivou odolností. Toto dědictví se mimo jiné projevuje ve všeobecném podceňování významu politiky (a přeceňování ekonomiky), ba často až v jakési instinktivní averzi vůči politice a politikům.

Z mnoha polistopadových mezinárodních srovnání víme, že česká mládež (ale i mladí dospělí) patří v Evropě k těm, kteří si k politice zachovávají největší odstup. Stojíme-li o zachování liberální demokracie v naší zemi, je potřeba tento trend zvrátit. Je škoda, že katedra politologie na VŠE už u toho nebude, bylo by jí potřeba! A i když instituce jako taková zaniká, a jak víme, paměť a reflexivita institucí mají pro udržitelnost společnosti zásadní význam, v konání mnoha jednotlivců (i jejich kolegiálních kontaktů) bude cenná zkušenost uplynulých třiceti let žít vlastním životem. Zkušenost, která bude i nadále přispívat k hledání nových cest k zajištění vlády práva a svobodného i solidárního prostředí v Česku, v Evropě i jinde ve světě.

Karel B. Müller
s vydatným přispěním pracovníků katedry politologie FMV VŠE v Praze